

REGEL VAN DE MINDERBROEDERS

Honorius, bisschop, dienaar van de dienaren Gods, aan zijn geliefde zonen, broeder Franciscus en de andere broeders van de orde van de minderbroeders, heil en apostolische zegen. De Apostolische Stoel pleegt in te stemmen met vrome wensen en gepaste verlangens van aanvragers met een welwillende gunst tegemoet te treden. Daarom, in de Heer beminde zonen, hebben wij gehoor gegeven aan uw vrome beden. Wij bekrachtigen voor u met apostolisch gezag de regel van uw orde, die door paus Innocentius zaliger gedachtenis, onze voorganger, werd goedgekeurd en in dit schrijven is vastgelegd, en wij plaatsen hem onder de bescherming van dit document.¹
Hij luidt als volgt:

(Hoofdstuk 1) In de naam van de Heer! De levenswijze van de minderbroeders²

- 1 De regel en de levenswijze van de minderbroeders is dit:
het heilig evangelie van onze Heer Jezus Christus onderhouden levend in gehoorzaamheid,
zonder eigendom en in kuisheid.
- 2 Broeder Franciscus belooft gehoorzaamheid en eerbied aan de heer paus Honorius, diens wettige opvolgers en aan de kerk van Rome.
- 3 En de andere broeders zijn verplicht broeder Franciscus en zijn opvolgers te gehoorzamen.

(Hoofdstuk 2) Zij die deze levenswijze willen aannemen en hoe zij opgenomen moeten worden

- 1 Als iemand deze levenswijze wil aannemen en bij onze broeders komt,
sturen die hem naar hun provinciale minister.
Aan hem alleen en aan niemand anders wordt de bevoegdheid verleend om broeders op te nemen.
- 2 De minister ondervraagt hem zorgvuldig over het katholieke geloof en de sacramenten van de kerk.
- 3 En hij moet dit alles geloven,
het getrouw willen belijden en tot het einde toe standvastig onderhouden.
- 4 En hij mag geen vrouw hebben.
Heeft hij wel een vrouw,
dan moet die al het klooster zijn ingegaan of met volmacht van de bisschop van het diocees toestemming hebben gegeven nadat zij de gelofte van onthouding heeft afgelegd en moet zij zo'n leeftijd hebben

¹ . De regel van de minderbroeders is opgenomen in een bulle, een pauselijk schrijven, in dit geval een standaardformulier voor de bevestiging van kleinere gunsten. Het is zeer opmerkelijk dat niet het veel plechtiger formulier voor de erkenning van nieuwe ordes of kloosters gebruikt werd, maar de verklaring voor dit feit is niet zo gemakkelijk te vinden. Misschien speelt Franciscus' afkeer van beschermingsbrieven een rol (vgl. Test 25), misschien is ook van belang dat de curie over een orde spreekt, terwijl Franciscus gewoonlijk te voorkeur gaf aan de veel minder officiële term broederschap. Vgl. voor deze kwestie Desbonnets, *De l'intuition*, 109-121.

² . In het origineel staan wel de twaalf opschriften, maar niet de nummering in twaalf hoofdstukken. De titel dekt niet altijd de inhoud.

dat er tegen haar geen verdenking kan ontstaan.³

5 Dan zegt de minister hem het woord van het heilig evangelie
dat hij heel zijn bezit moet gaan verkopen
en ervoor zorgen dit aan de armen uit te delen. (vgl. Mt 19,21 par.)

6 Als hij dit niet kan,
volstaat voor hem de goede wil.

7 En de broeders en hun minister
moeten zich vooral niet bemoeien met zijn tijdelijke zaken,
zodat hij met zijn zaken vrij kan doen
wat de Heer hem ingeeft.

8 Maar als hij advies vraagt,
mag de minister hem naar enkele godvrezende mensen verwijzen;
met behulp van hun advies worden dan
zijn goederen aan de armen uitgedeeld.

9 Daarna geeft hij hem de kleding voor de proeftijd,
namelijk twee habijten zonder kap,
een koord, een onderbroek
en een kaproen tot aan het koord,⁴

10 behalve als deze minister ooit
iets anders besluit voor God.

11 Als het proefjaar voorbij is,
wordt hij in de gehoorzaamheid opgenomen,
waarbij hij belooft deze levenswijze en regel
altijd te onderhouden.

12 En volgens het voorschrift van de heer paus
mag hij op geen enkele manier
uit deze gemeenschap treden.⁵

13 Want volgens het heilig evangelie is
wie de hand aan de ploeg slaat
en dan nog eens omkijkt,
niet geschikt voor het koninkrijk van God. (Lc 9,62)

14 En wie al gehoorzaamheid hebben beloofd,
hebben een habijt met een kap
en wie dat willen, een tweede zonder kap.

15 En wie door noodzaak gedwongen worden,
mogen schoenen dragen.

16 En alle broeders dragen goedkope kleren
en met Gods zegen kunnen zij deze oplappen
met zakkengoed of andere stukken stof.

17 Ik vermaan hen en spoor hen aan
om de mensen niet te verachten of te oordelen
die zij gekleed zien in zachte, kleurige stoffen,
en die exquise spijzen en dranken gebruiken.
Maar ieder moet eerder zichzelf oordelen en verachten.

³ . De regel vat het geldend kerkelijk recht samen, vgl. Gratianus, C.27, q.2, c.22-23, in Friedberg, *Corpus*, I, 1069 en de decretalen van Gregorius IX, X.3.32, de canones 4, 13 en 18 in *Corpus*, II, 579, 583 en 586.

⁴ . Zie over de kaproen noot 3.

⁵ . Paus Honorius III voerde op 22 september 1220 de verplichte proeftijd van een jaar in. Tijdens die proeftijd was het geoorloofd de orde te verlaten; daarna niet meer.

(Hoofdstuk 3) Het goddelijk officie, het vasten en hoe de broeders door de wereld moeten gaan

- 2 Omdat zij brevierers mogen hebben,
1 verrichten de geestelijken het goddelijk officie
op de manier van de heilige kerk van Rome,
uitgezonderd het psalmboek.⁶
- 3 De leken bidden echter
voor de metten vierentwintig onzeveraders,
voor de lauden vijf,
voor de priem, terts, sext en noon
voor ieder van deze uren zeven,
voor de vespers twaalf en
voor de completen zeven.⁷
- 4 En zij moeten bidden voor de overledenen.
5 En zij vasten
vanaf het feest van Allerheiligen tot Kerstmis.
- 6 Wie in de heilige veertigdaagse tijd,
die de Heer door zijn heilig vasten geheiligd heeft
en die vanaf de Openbaring van de Heer
veertig dagen achtereenvolgend duurt,
vrijwillig vast,
moge door de Heer gezegend zijn.⁸
En wie niet wil, is er niet toe verplicht.
- 7 Maar in de veertigdagentijd voor de Verrijzenis van de Heer
vasten zij wel.
- 8 Op andere tijden zijn zij alleen verplicht
om op vrijdag te vasten.
- 9 In tijden van duidelijke nood echter
zijn de broeders niet tot lichamelijk vasten verplicht.
- 10 Ik raad mijn broeders aan,
ik vermaan hen en spoor hen aan
in de Heer Jezus Christus
om, terwijl zij door de wereld gaan,
niet te twisten en te bekvechten
of anderen te oordelen.
- 11 Maar zij moeten mild, vredelievend en bescheiden zijn,
vriendelijk en nederig
en met iedereen respectvol praten
zoals dat hoort.

⁶ . De beslissing om het officie te bidden ‘op de manier van de kerk van Rome, uitgezonderd het psalmboek’ was dus afhankelijk van de mogelijkheid dat de minderbroeders alle gebeden voor het officie in één, klein en handig boekje bijeen zouden hebben. Dat was een kostbare vernieuwing die slechts geleidelijk werd gerealiseerd. Voorheen baden de minderbroeders mee met de geestelijken in de plaatsen waar zij toevallig kwamen. Nu kozen zij voor een uniform gebed naar het model van de curie (dus niet te lang). Zij kozen echter niet voor het *psalterium romanum*, de psalmvertaling die alleen in Rome gebruikt werd, maar voor het internationaal gangbaarder *psalterium gallicanum*. Zie voor meer details S. van Dijk & J.H. Walker, *The origins of Modern Roman Liturgy. The Liturgy of the Papal Court and the Franciscan Order in the Thirteenth Century*, Londen 1960, met name 207-211.

⁷ . De voorlopige redactie van de regel maakt een onderscheid tussen geletterde en ongeletterde leken. De laatsten moesten onzeveraders bidden, terwijl de geletterde leken meededen met de geestelijken. Deze mogelijkheid vervalt hier.

⁸ . Naast de verplichte vastentijd in de veertig dagen voor Pasen (vers 7) en in de tijd vanaf 1 november tot Kerstmis (vers 5) kenden de minderbroeders dus een vrijwillige vastenperiode die op 7 januari begon en meestal overging in de vasten voor Pasen.

- 12 En zij mogen niet paardrijden,
behalve als zij door duidelijke nood of ziekte
hiertoe genoodzaakt zijn.
- 13 In welk huis zij ook binnengaan,
is hun eerste woord:
‘Vrede aan dit huis.’ (vgl. Lc 10,5)
- 14 En volgens het heilig evangelie
mogen zij eten van alle spijzen
die hun worden voorgezet. (vgl. Lc 10,8)

(Hoofdstuk 4) De broeders mogen geen geld aannemen

- 1 Ik verbied alle broeders streng
hoe dan ook,
zelf of door een tussenpersoon,
munten of geld aan te nemen.
- 2 Maar voor de noden van de zieken
en om de andere broeders te kleden
dienen uitsluitend de ministers en custoden
– via geestelijke vrienden –
ijverig zorg te dragen,
naargelang plaats, tijd en koude streken,
zoals zij denken die nood te moeten lenigen;
- 3 maar altijd met dit voorbehoud
dat zij, zoals gezegd,
geen munten of geld aannemen.⁹

(Hoofdstuk 5) De manier van arbeiden

- 1 Die broeders
aan wie de Heer de genade heeft gegeven om te arbeiden,¹⁰
moeten trouw en toegewijd aan God arbeiden
- 2 en wel zo,
dat zij nietsdoen, de vijand van de ziel, buitensluiten
en de geest van heilig gebed en van toewijding aan God
niet uitblussen,
waaraan al het tijdelijke dienstbaar moet zijn.
- 3 Als arbeidsloon
kunnen zij voor zichzelf en hun broeders aannemen
wat nodig is voor het lichaam,
met uitzondering van munten of geld.
- 4 Zij moeten dit nederig doen,
zoals dienaren van God
en volgelingen van de allerheiligste armoede past.

(Hoofdstuk 6) De broeders mogen zich niets toe-eigenen; vragen van aalmoezen; de zieke broeders

- 1 De broeders mogen zich niets toe-eigenen,

⁹ . Het geldverbod is hier strikter geformuleerd dan in 1 RegMB 8, maar tegelijk worden ‘geestelijke vrienden’ ingesteld. Dat zijn helpers van de minderbroeders bij de aanschaf van zaken die moeilijk zonder geld verkregen konden worden, zoals stof voor habijten.

¹⁰ . Volgens de oudste regelcommentaren heeft dit hoofdstuk alleen betrekking op handenarbeid en niet op geestelijk werk zoals preken of lesgeven.

- geen huis, geen verblijfplaats, helemaal niets.
- 2 En als pelgrims en vreemdelingen in deze wereld (vgl. 1 Pe 2,11)
die in armoede en nederigheid de Heer dienen,
kunnen zij vol vertrouwen aalmoezen gaan vragen.
- 3 En zij mogen zich niet schamen,
want de Heer heeft zich in deze wereld
voor ons arm gemaakt. (vgl. 2 Kor 8,9)
- 4 Daarin bestaat juist de verhevenheid
van de allerhoogste armoede.
Zij heeft jullie, mijn zeer beminde broeders,
tot erfgenamen en koningen
van het rijk der hemelen aangesteld,
jullie arm gemaakt aan dingen
en met deugden gekroond. (vgl. Jak 2,5)
- 5 Dat moge jullie erfdeel zijn,
dat leidt naar het land van de levenden. (vgl. Ps 142,6)
- 6 Zeer geliefde broeders, hecht je daaraan volledig
en wil om de naam van onze Heer Jezus Christus
nooit iets anders onder de hemel bezitten.
- 7 En overal waar broeders zijn of elkaar treffen,
moeten zij laten zien
dat zij huisgenoten onder elkaar zijn.
- 8 En de een mag de ander gerust
zijn nood kenbaar maken,
want als een moeder haar lichamenlijk kind voedt en liefheeft,
met hoeveel meer liefde moet iemand dan niet
zijn geestelijke broeder liefhebben en voeden?
- 9 En als iemand van hen ziek wordt,
moeten de andere broeders hem dienen
zoals zij zelf gediend zouden willen worden.

(Hoofdstuk 7) De boete die moet worden opgelegd aan broeders die zondigen

- 1 Als een broeder,
opgestoot door de vijand,
een doodzonde begaat,
is die broeder verplicht voor de zonden
waarvoor onder de broeders is bepaald
dat men zich uitsluitend
tot de provinciale minister moet wenden,
zo snel mogelijk en zonder uitstel
zijn toevlucht tot hem nemen.
- 2 Als hij priester is,
legt die minister
hem met barmhartigheid een boete op;
maar als hij geen priester is,
laat hij een boete opleggen
door een priester uit de orde,
zoals het die voor God het beste lijkt.
- 3 En hij moet ervoor uitkijken
kwaad te worden of zich op te winden over iemands zonde;
want kwaadheid en opwinding
belemmeren de liefde in hemzelf en in anderen.

(Hoofdstuk 8) De keuze van de generale minister van deze broederschap en het pinksterkapittel

- 1 De gezamenlijke broeders
zijn verplicht altijd een van de broeders uit deze gemeenschap
als generale minister en dienaar
van de hele broederschap te hebben
en zij zijn verplicht hem strikt te gehoorzamen.
- 2 Als hij sterft,
wordt de keuze van de opvolger gedaan
door de provinciale ministers en custoden
op het pinksterkapittel.
De provinciale ministers zijn altijd verplicht
hiervoor samen te komen
op de plaats die de generale minister vaststelt;
- 3 en wel eens in de drie jaar
of op een andere, langere of kortere, termijn,
zoals de generale minister bepaalt.
- 4 En mocht het aan de gezamenlijke provinciale ministers en custoden
ooit duidelijk worden
dat die minister niet meer geschikt is
voor de dienst en het gemeenschappelijk belang van de broeders,
dan zijn de broeders aan wie de keuze is toevertrouwd,
verplicht in de naam van de Heer
een ander tot hun custos te kiezen.
- 5 Na het pinksterkapittel
kunnen de afzonderlijke provinciale ministers en custoden
als zij dat willen en het hun goeddunkt,
in hun custodie één keer in datzelfde jaar
hun broeders voor een kapittel samenroepen.

(Hoofdstuk 9) De predikanten

- 1 De broeders mogen niet preken
in het bisdom van een bisschop,
als deze het hun verbiedt.
- 2 En geen broeder mag het ooit wagen
voor het volk te preken,
behalve als de generale minister van deze broederschap
hem beoordeeld en geschikt bevonden heeft
en hem tot de functie van predikant heeft toegelaten.
- 3 Ook vermaan ik deze broeders en spoor hen aan,
dat in de preken die zij houden,
hun taal weloverwogen en zuiver is,
tot nut en stichting van het volk
- 4 door hun de ondeugden en deugden,
de straf en de heerlijkheid
in een korte preek aan te kondigen,
want de Heer heeft op aarde
zijn woord kort gehouden.¹¹

¹¹ . Dit was een oud-kerkelijke overtuiging: tegenover de uitvoerigheid van het Oude Testament was Jezus' woord erg beknopt.

(Hoofdstuk 10) Het vermanen en terechtwijzen van de broeders

- 1 De broeders die minister en dienaar zijn van de andere broeders,
moeten hun broeders opzoeken en inspireren
en hen nederig en liefdevol terechtwijzen
zonder hun iets te bevelen
wat tegen hun geweten of onze regel is.
- 2 Maar de broeders die onderdaan zijn,
moeten ter harte nemen
dat zij om God
nee gezegd hebben tegen hun eigen wil.
- 3 Daarom beveel ik hen uitdrukkelijk
hun minister te gehoorzamen in alles
wat zij de Heer beloofd hebben te onderhouden
en wat niet in strijd is met hun geweten of onze regel.
- 4 En waar zij ook zijn,
broeders die weten of tot het inzicht komen
dat zij de regel niet naar de geest kunnen onderhouden,
moeten en mogen hun toevlucht nemen tot hun minister.¹²
- 5 De minister ontvangt hen dan
liefdevol en vriendelijk
en gaat zo vertrouwelijk met hen om,
dat zij met hem kunnen spreken en doen
als een heer met zijn dienaar.
- 6 Want zó moet het zijn:
een minister is dienaar van alle broeders.
- 7 Ik vermaan mijn broeders en spoor hen aan
in de Heer Jezus Christus,
uit te kijken voor alle hoogmoed,
ijdele roem, afgunst, hebzucht,
zorg en beslommering van deze wereld, laster en gezeur.
En wie niet kunnen lezen
mogen geen moeite doen om het te leren.
- 8 Maar de broeders moeten voor ogen houden
boven alles te verlangen
de Geest van de Heer en zijn heilige werking te bezitten,
steeds tot Hem te bidden met een zuiver hart,
nederig en geduldig te zijn bij vervolging en ziekte
- 9 en hen lief te hebben
die ons vervolgen, verwijten maken en beschuldigen.
Want de Heer zegt:
'Heb je vijanden lief
en bid voor wie je vervolgen of vals beschuldigen. (vgl. Mt 5,44 par.)
- 10
- 11 Gelukkig wie vervolging lijden
omwille van de gerechtigheid,

¹² . 'Dit kan het best begrepen worden volgens de woorden van de oudste broeders', schreef Johannes van Wales in 1283. 'Toen zij in het begin van de orde met hun handen werkten en tussen gewone mensen woonden, moesten zij naar hun minister gaan wanneer gevaarlijke verleidingen dreigden of zij de regel niet naar de geest konden onderhouden, dat is: alles volmaakt uitvoeren wat de regel voorschrijft of aanraadt. Nu de broeders echter in kloosters bijeengebracht zijn en gardiaans en custoden als oversten hebben, is het gevaar van verleiding kleiner en de noodzaak om naar de ministers te gaan niet zo groot.' D. Flood, 'John of Wales' Commentary on the Franciscan Rule' in *Franciscan Studies* 60 (2002) 91-138: 125.

- want hun behoort het koninkrijk der hemelen. (Mt 5,10)
- 12 Wie volhardt tot het einde,
die zal gered worden.' (Mt 10,22)

(Hoofdstuk 11) De broeders mogen kloosters van monialen niet binnengaan

- 1 Ik verbied alle broeders streng
verdachte contacten of overleg met een vrouw te hebben
- 2 of kloosters van monialen binnen te gaan,
behalve als hun door de Apostolische Stoel
speciale toestemming is verleend.
- 3 Ook mogen zij geen peetvader zijn
zodat vanwege de vertrouwelijke omgang met de ouders
geen schandaal ontstaat onder of over de broeders.¹³

(Hoofdstuk 12) Onder de Saracenen of andere ongelovigen gaan leven

- 1 Wie ook van de broeders op ingeving van God
onder de Saracenen of andere ongelovigen wil gaan,
vraagt daarvoor toestemming
aan zijn provinciale minister.
- 2 De minister verleent alleen toestemming om te gaan
aan wie hij geschikt vindt om uitgezonden te worden.
- 3 Verder beveel ik de ministers op gehoorzaamheid
om de heer paus een kardinaal van de heilige kerk van Rome te vragen,
die de bestuurder, beschermheer en toezichthouder
van deze broederschap moet zijn,
- 4 opdat wij altijd
onderdanig neerliggend aan de voeten van diezelfde heilige kerk,
standvastig in het katholieke geloof
de armoede, de nederigheid en het heilig evangelie
van onze Heer Jezus Christus onderhouden,
wat wij vast beloofd hebben.

Derhalve is het volstrekt niemand geoorloofd inbreuk te maken op dit document van onze bevestiging of er in vermetele overmoed tegenin te gaan. Mocht iemand dit toch wagen, dan moet hij weten dat hij de gramschap van de almachtige God en van zijn heilige apostelen Petrus en Paulus over zich afroept.

Gegeven in het Lateraan, de 29e november [1223], in het achtste jaar van ons pontificaat.

¹³ . Het woord waarmee de regel het peetouderschap verbiedt, *compater*, is de aanduiding voor de relatie van de peetvader met de ouders van de dopeling. Gebruikelijk was om de peetouders uit te zoeken onder de goede vrienden van de ouders, die daarmee huisvrienden werden. Een dergelijke vertrouwelijke omgang paste een monnik of minderbroeder niet. Het gaat hier om een algemene kerkrechtelijke bepaling (Gratianus, De Cons. d.4, c.100, in Friedberg, *Corpus*, I, 1394) die mogelijk op aandringen van de curie is opgenomen.